ΞΑΝΘΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ 1861 - 1867.

Δ. Π. Πασχάλης
Θρακικά
τ. Ζ΄. 1936
σ. 46

Εγεννήθη εν Αποικίοις της Άνδρου εξ οικογενείας των πρώτων προυχόντων της νήσου, υιός του Αλεξάνδρου Μπίστη, έγγονος του κοτζάμπαση Νικολάου Μπίστη. Τα πρώτα μαθήματα εδιδάχθη εις την εν Μουχρίω (;) και Κορθίου Σχολήν του Α. Σιώτου (;) από διδασκάλους τον Παγκράτιον Κουντάδην (;). Διδασκόμενος εδίδασκεν ο ίδιος ως υποδιδάσκαλος εις την κατωτέραν τάξιν της σχολής, καθ' ας ο ίδιος αφηγείται, διότι εδίδασκε δε την Αλληλοδιδακτικήν [illegible] 26 ισπανικά τάλληρα μηνιαίως, [illegible] ισπανικά τάλληρα [illegible] 3 χρόνια. Προ[illegible] από [illegible] [illegible] καθ' [illegible] Δευτέραν.

Βραδύτερον [illegible] σχολικά προγράμματα [illegible] [illegible] του Θεοφίλου Καΐρη, παρά τω οποίω [illegible] [illegible] του επί [illegible] 1836 - 1839, εν τη Καΐρειω Σχολή [illegible] [illegible].

(συνέχεια)

(Ξάνθης Διονύσιος 1861-1867)

ἐναντίον του μέτρων. Οὕτω τῷ 1840 ἀρχιδιάκονος ὢν τοῦ Ἄνδρου Σεραφείμ, παρ' ᾧ κατεῖχε τὴν ἐμπιστευτικὴν ταύτην θέσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1833 καθ' ὃν χρόνον ὁ Σεραφεὶμ διετέλει μητροπολίτης Σμύρνης, ἐξωρίσθη ἐκ τῆς Ἄνδρου συνεπείᾳ διαταγῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἡ περὶ τῆς ἐξορίας του πρὸς τὸν Ἄνδρου Σεραφεὶμ διαταγὴ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἔγραφεν ἐπὶ λέξει: «Ἐπειδὴ ὁ ἀρχιδιάκονος Διονύσιος Μπίστης [1]) ἠπάτησεν εἰς πολλὰς περιστάσεις τὴν ἱερότητά σου καὶ ὑπέπεσεν εἰς πολλὰ λάθη, καὶ ἐπειδὴ καθ' ἃς ἔχει πληροφορίας ἡ Σύνοδος ἔγινεν αἴτιος σκανδάλων καὶ ταραχῶν, διὰ τοῦτο παραγγέλλεσθε νὰ διατάξητε αὐτὸν νὰ ἐκλέξη ἐκτὸς τῆς Ἄνδρου ὅποιον Μοναστήριον θέλῃ νὰ βιώσῃ ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τῆν ζωῆς του» [2]). Ἀλλὰ συνεπείᾳ ἀναφορᾶς ὑπογραφείσης ὑπὸ 200 τῶν μᾶλλον εὐϋπολήπτων κατοίκων τῆς Ἄνδρου ἡ διαταγὴ ἀνεκλήθη.

Ἐν Ἄνδρῳ ἐξακολουθῶν νὰ κατέχῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιδιακόνου καὶ γραμματέως τῆς ἐπισκοπῆς ἀνεμιγνύετο εἰς διαφόρους ἐνεργείας, ἔνιαι τῶν ὁποίων ἐδημιούργουν εἰς αὐτὸν δυσαρέστους δικαστικοὺς ἀγῶνας. Ἔτσι τῷ 1837 ἐπεχείρησε νὰ κτίσῃ οἰκίαν εἰς τὰ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας οἰκόπεδα, τὰ ὁποῖα ἰσχυρίζετο ὅτι ἦσαν ἰδικά του ἐκ πατρικῆς κληρονομίας, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα ἠμφισβήτει ὁ δήμαρχος Γαυρείου Γιαννούλης Δημητρίου ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἦτο τὸ γένος Μπίστη, ἀλλ' ἄλλου κλάδου, μακρυνοῦ συγγενοῦς τοῦ Διονυσίου. Εὑρίσκομεν δὲ ὅτι τῷ 1839 συνέταξεν ἐπιτροπικὸν πρὸς τὸν ἐν Ἑρμουπόλει τῆς Σύρου δικηγόρον Ἀλερῖνον Πάλμαν διὰ νὰ ἀντικρούσῃ ἀγωγὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ Λεονάρδου Κ. Μπίστη, οὗτινος ἐπίσης εἶχεν αὐθαιρέτως καταλάβει παρακείμενα οἰκόπεδα [3]).

Τὴν δὲ 23 ἰανουαρίου ἰδίου ἔτους 1839 συνέταξε σύμφωνον ἀλλαγῆς ἑνὸς εἰκοστοῦ πέμπτου τοῦ πλοίου βρικίου τοῦ Ματθαίου Λ. Μπειρίκου μὲ 40 ὀργυιὰς τόπον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς ἀντάλλαγμα. Τοῦτο δὲ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἐπώλησεν ὁ Διονύσιος τὴν 2 φεβρουαρίου 1839 ἀντὶ διστήλων 250 πρὸς τὸν Δημήτριον Πιάγκον [4]).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σεραφεὶμ μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Διονύσιος κατώρθωσε τῇ ὑποστηρίξει τοῦ ἐπίσης ἐξ Ἄνδρου μητροπολί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

1) Οὕτω ἐγράφετο πάντοτε ὁ Διονύσιος, βραδύτερον δὲ μετέβαλε τὸ οἰκογενειακόν του ἐπώνυμον Μπίστης εἰς Πίστης δι' ἐξεζητημένης καὶ λίαν ἀπιθάνου τοῦ ὀνόματος παραγωγῆς.

2) Ἐφημ. «Ἀθηνᾶ» τῆς 13 μαρτίου 1840.

3) Βλ. τὸ ἀπὸ 19 ἰουνίου ὑπ' ἀριθ. 1210 ἐπιτροπικὸν τοῦ συμβολαιογράφου Ἄνδρου Μιχ. Ἀθανασίου.

4) Εὑρετήριον Συμβολαιογράφου Ἄνδρου Μιχαὴλ Ἀθανασίου, ἀριθ. 958 καὶ 968.

του Νικομηδείας Διονυσίου Κωτάκη [1]) νὰ καταλάβῃ σημαίνουσαν θέσιν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις καὶ μετ' οὐ πολύ, κατὰ σεπτέμβριον 1845, ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Κεστενδιλίου (Βουλγαρίας), ὅθεν μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Πρεσπῶν τῷ 1847. Μητροπολίτης Πρεσπῶν διετέλεσεν ἐπὶ ἑνδεκαετίαν περίπου, μεθ' ὃ μετετέθη καὶ αὖθις εἰς Κεστενδίλιον. Μετὰ τριετίαν δὲ περίπου, κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1861, ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης. Ἀλλὰ μετά τινα ἔτη «διὰ λόγους εὐλόγους καὶ κανονικοὺς ἐγένετο ἔκπτωτος ἀπὸ τῆς μητροπόλεως ταύτης», ἐξελέγη δ' ἀντ' αὐτοῦ τὴν 16 μαρτίου 1867 ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Λεύκης Ἱλαρίων.

Ἀπῆλθε δ' εὐθὺς κατόπιν ὁ Διονύσιος Μπίστης εἰς τὸ ἁγιώνυμον ὄρος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ ἐπεθύμει νὰ ἐπισκεφθῇ χάριν μελετῶν καὶ ἀρχιερεὺς ἀκόμη ὢν ἐν ἐνεργείᾳ. Διέμεινε δ' εἰς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο κρησφύγετον ἐπὶ ὀκταετίαν ὁλόκληρον, ἐγκύπτων φιλοπόνως μέν, ἀλλ' ἄνευ, ἀτυχῶς, καὶ τῆς ἀπαιτουμένης κριτικῆς, εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν πλουσιωτάτων ἐν Ἄθωνι βιβλιοθηκῶν, πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρυόμενος γνώσεις ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, φιλολογικῶν, ἱστορικῶν, θεολογικῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἰατρικῶν, τὰς ὁποίας ὁ μακάριος ἀνὴρ ἀπεθησαύρισεν ἐν ὀγκωδεστάτῳ χειρογράφῳ τόμῳ, εἶδος τι πανδέκτου, ἐκ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ὀνομαζομένων κουβαράδων [2]) καὶ ἐν ᾧ ἠδύνατό τις νὰ συναντήσῃ πλησίον μελέτης περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνταγὴν πρὸς θεραπείαν τοῦ φίστουλα ἢ ὁδηγίας πρὸς κατασκευὴν μαντζουνίων. Τὸ περίεργον τοῦτο συνονθύλευμα ὁ ἐρανιστής του εἶχεν εἰς μεγάλην ὑπόληψιν, ἐπιδιώκων παντὶ σθένει καὶ τὴν διὰ τύπου ἔκδοσιν αὐτοῦ· ἀλλὰ ποίαν ἔλαβε τοῦτο τύχην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συλλογέως ἀγνοοῦμεν.

Τῷ 1875 καταλιπὼν τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐπανῆλθεν ἐν Ἑλλάδι, ὁ δὲ ἀοίδιμος ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος, πά-

---

1) Περὶ τοῦ πρώην Σηλυβρίας εἶτα Ἀμασείας καὶ κατόπιν ἀπὸ τοῦ 1839 μέχρι τοῦ 1875 μητροπολίτου Νικομηδείας Διονυσίου Ἰω. Κωτάκη δημοσιεύομεν ἰδιαίτερον φρόντισμα.

2) Κ ο υ β α ρ ᾶ ς ὠνομάζετο ἐκ τοῦ σχήματός του καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐδιπλώνετο, χρονικὸν συντασσόμενον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων μοναζόντων, περιέχον πολλῶν αἰώνων χρονογραφικὰς πληροφορίας καὶ ἄλλα σχετικὰ καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα. Ὁ Κουβαρᾶς οὗτος τῶν Ἰωαννίνων, περιώνυμος καὶ πασίγνωστος καθ' ὅλην τὴν Ἤπειρον, εὑρίσκετο ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς πόλεως τῇ ἀποκειμένῃ ἐν τῇ Καπλανείῳ Σχολῇ, πλῆρες δὲ τοῦ Κουβαρᾶ ἀντίγραφον ἐσῴζετο εἰς τὴν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἰδιωτικὴν βιβλιοθήκην Μπαλάνου. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἐκάησαν μετὰ τῶν ἐν οἷς εὑρίσκοντο οἰκοδομημάτων τὴν 25ην αὐγούστου 1820, ὅτε ὁ πολιορκούμενος Ἀλῆ Πασᾶς ἔκαυσε τὰ Ἰωάννινα. Κατ' ἀναλογίαν Κουβαράδες ὠνομάσθησαν καὶ πάντα τὰ χονδρὸν εἱλητάριον ἀποτελοῦντα πολυσέλιδα χειρόγραφα, εἰς τὰ ὁποῖα περιέχονται ποικίλαι διατριβαὶ ἐξ ἀντιγραφῶν, ἄνευ εἱρμοῦ τινος καὶ συστήματος γεγραμμέναι. Τοὺς ὀγκωδεστέρους τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ Κ ο υ β α ρ ά δ ω ν πλουτεῖ ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὴ τῶν Ἰβήρων, ἐπιγε-

(Ξάνθης Διονύσιος 1861-1867)

σχων βαρέως ἐξ ἀνιάτου νοσήματος καὶ διαμένων ὡς ἐκ τούτου ἐν Ἀθήναις, ἀπέστειλε τὸν πρώην Ξάνθης εἰς Σῦρον καὶ κατέστησεν οἱονεὶ τοποτηρητὴν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς του. Μετ' οὐ πολὺ δὲ θανόντος τοῦ Λυκούργου ὁ Διονύσιος παρέμεινεν ἐν Σύρῳ, διοικῶν εὐδοκίμως τὴν χηρεύουσαν Ἀρχιεπισκοπὴν ἐπὶ ὀκταετίαν ὁλόκληρον, ἤτοι μέχρι τοῦ 1883. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὁ Διονύσιος ἀπέσπασεν ἀμέριστον τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς κοινωνίας τῆς Ἑρμουπόλεως, διότι ἦτο προσηνὴς καὶ μειλίχιος, πραΰς καὶ ὁμιλητικὸς καὶ πρὸς πάντας γλυκύς. Τελέσας ἐν κατανύξει τὸ μνημόσυνον τοῦ εὐεργέτου του Λυκούργου τοσοῦτον εἶχε συγκινηθῆ, ὥστε ἡ τρέμουσα φωνή του κατέληξεν εἰς λυγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα κατελείβοντο ἐπὶ τῶν παρειῶν του, παρασυρθέντος εἰς τὴν ἰδίαν συγκίνησιν καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἐκκλησιάσματος.

Τῷ 1883 χειροτονηθέντος Σύρου καὶ Τήνου τοῦ Μεθοδίου, ὁ Διονύσιος ἀπῆλθεν εἰς Τῆνον κατὰ παράκλησιν τοῦ Μεθοδίου, ὅπως ἀντιπροσωπεύῃ αὐτὸν εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Ἐκεῖ δὲ καὶ πρὸς Κύριον μετέστη πλήρης ἡμερῶν, ἄγων τὸ ἐνενηκοστὸν καὶ ἕβδομον τῆς ἡλικίας του ἔτος. Καί τοι δ' εἰς τὸ ἔσχατον ἐληλακὼς γῆρας καὶ πολλὴν ἀτυχῶς κατὰ τοῦτο τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν κατάχρησιν ποιούμενος, ἀλύμαντον διέσωσε μέχρι τοῦ θανάτουτου τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν μεγάλην καὶ σπανίαν αὐτοῦ μνήμην, ἀκεραίας ἅμα διατηρῶν καὶ τὰς σωματικάς του δυνάμεις. Ἀπέθανε δὲ πενέστατος, εἰ καὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν ἀρχιερεὺς διατελέσας ἠδύνατο, ἐὰν ἀλλοῖον εἶχε τὸν χαρακτῆρα, πρόσθες δὲ καὶ ἐὰν παρ' ἄλλων περιεστοιχίζετο, πολλὰ ν' ἀποθησαυρίσῃ.

Κατέλιπε δὲ ὁ Διονύσιος τὰ ἑξῆς ποιήματα :

—Ἡμερολόγιον ἤτοι Καλανδάριον, περιέχον τὸ αἰώνιον Πασχάλιον μὲ τὰ ἑπόμενα αὐτοῦ, τὸ Ἑορτολόγιον καὶ Σεληνοδρόμιον. Ἐξεδόθη παρὰ ***Διονυσίου Μπίστη*** τοῦ ἐξ Ἀηδονίων τῆς νήσου Ἄνδρου, Ἀρχιδιακόνου τοῦ Π: Σμύρνης Σεραφείμ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας τῶν Ἀδελφῶν Α. καὶ Ν. Ἀγγελιδῶν, 1835, σχ. 16ον, σελ. δ'—87. Τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο, σπανιώτατον σήμερον, εἶναι ἱκανῶς ἐνδιαφέρον.

Περιγραφικὴ ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω, ἀρχὴν ἔχουσα πρὸ 2187 ἐτῶν, ὑπὸ ***Διονυσίου Πίστη***, πρώην Ξάνθης. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἡ Μακεδονία» Ν. Βαγλαμαλῆ, 1870, σχ.8ον, σελ. 104.

Τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἔργον τοῦτο τοῦ πρώην Ξάνθης δὲν εἶνε πρωτότυπον, ἀλλ' ἀντίγραφον ἄνευ τινὸς ἐλέγχου καὶ κριτικῆς τοῦ κειμένου ἐκ χειρογράφου τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ἡγουμένου τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου, ὅπερ φέρει τὸν ἑξῆς τίτλον : «Ἀθωνιάς, ἤτοι σύντο-

γραμμένους τὸν μὲν «Ὠ κ ε α ν ό ν» τὸν δὲ «Χ ά ο ς». Βλ. καὶ Ἰ. Λ α μ π ρ ί δ ο υ, Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα, τεῦχ. Α'. σ. 65 καὶ προλόγους Δ' καὶ Β' τεύχους ἰδίου ἔργου.—Ν. Τ σ ι γ α ρ ᾶ, Ἠπειρωτικὰ ἐν «Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ» ἔτ.1886, σ. 325—9.

μος περιγραφὴ τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθωνος. Ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει Ἄθωνι αωξγ'». Ἐξεδόθη δὲ ἡ «Ἀθωνιὰς» τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ ἐν Σμύρνῃ μετὰ τὸ 1870 (σχ. 8ον, σελ. 100), ἀλλ' ὑπὸ χρονολογίαν 1863, ὅτε ἐγράφη. Τὸ ἔργον δὲ πάλιν τοῦτο τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, περιέχον τὰ τρία πρῶτα τυπικὰ τοῦ Ὄρους, ὡς καὶ ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν αὐτῷ μονῶν, φαίνεται ληφθὲν ἐκ τῆς Περιγραφῆς τοῦ Θεοδωρήτου Ἐσφιγμενίτου, σῳζομένης ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει χειρογράφου, ἀλλ' ἀμαθῶς ἀντιγραφὲν καὶ ἀκρίτως συμπληρωθὲν, κάκιστα δὲ τυπωθέν, καθίσταται αὐτὸ τοῦτο ἀποκρουστικὸν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Μανουὴλ Γεδεών. Τὸ τοῦ πρώην Ξάνθης Διονυσίου εἶνε σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ ὁποίου, ὡς εἴρηται, καὶ ἀντεγράφη, ἀλλ' εἶνε ἐκτετυπωμένον μετά τινος προσοχῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν «Ἀθωνιάδα» τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ὅλως ἀγράμματον ἔργον, πλῆρες σολοικισμῶν καὶ ἀνορθογραφιῶν, καί τοι καὶ τὸ τοῦ Διονυσίου Πίστη συνεπήχθη, ὡς εἴπομεν, ἄνευ τινὸς κρτικῆς ἐπιστασίας [1]).

—«Περιγραφὴ τῆς νήσου Ἄνδρου», περιέχουσα γεωγραφικῶς, τὴν τοπιπικὴν θέσιν αὐτῆς. Ἱστορικῶς τὴν οἴκησιν αὐτῆς. Χρονολογικῶς, τοὺς ἐξ αὐτῆς ὑπάρξαντας ἄνδρας. Ἐτυμολογικῶς, τὰ κατοικούμενα χωρία κατὰ δήμους. Τὰ ἐπίθετα τῶν οἰκησάντων. Τὸ ὄνομα αὐτῆς. Τὰς κατ' ἐποχὰς μεταρρυθμίσεις αὐτῆς. Τὴν καλλονὴν καὶ ὡραιότητα ἐκ τῆς καλλιεργείας τῶν κατοίκων καὶ προόδους αὐτῶν. Περὶ ἠθικῆς καὶ πολιτισμοῦ. Γνωμικὰ διαφόρων. Καὶ περὶ Δημαρχίας. Συγγραφεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου ἁγίου πρώην Ξάνθης Κου ***Διονυσίου Πίστη***. Ἐκδοθεῖσα δὲ ὑπὸ ***Ὁμήρου Δ. Μαλλίου***. Τύποις Ἰωάννου Α. Καλομανιάτου. Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου, 1881, σχ. 16ον, σελ. 112, ἐξ ὧν τὰ περὶ Ἄνδρου καταλαμβάνουσι σελ. 74.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, καὶ τοῦ μετρίου κατώτερον καὶ ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἱστορικῆς πηγῆς ἐρειδόμενον, συνεγράφη μὲ τόσην ἀπαραδειγμάτιστον ἐπιπολαιότητα καὶ ὁ συγγραφεὺς δεικνύει τοιαύτην ἄγνοιαν καὶ φαντασιολογίαν, ὥστε δὲν ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν τὸ σύνηθες, ὅτι πρέπει μετ' ἐπιφυλάξεως νὰ δέχηταί τις ὅσα λέγει, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ συστήσωμεν ἀπόλυτον πρὸς αὐτὸ δυσπιστίαν. Ἐν γένει δ' ἡ συγγραφὴ εἶνε ἀσυνάρτητος καὶ λίαν ἄκριτος, πλήρης δὲ σύγχυσις καὶ χάος τόπων καὶ χρόνων καὶ προσώπων καὶ ἱστορικῶν γεγονότων καὶ μυθικῶν διηγήσεων ἐπικρατεῖ καὶ βασιλεύει ἐν αὐτῇ.

Ἔγραφον ἐν Ἄνδρῳ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

---

1) Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών, Ὁ Ἄθως. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ,Αωπε' σ. 69, σημ. 10 καὶ σ. 70, σημ. 12. Βλ. καὶ σ. 77, σημ. 27, σ. 79, σημ. 31, σ. 80, σημ. 42 καὶ σ. 108 σημ. 86.